

Råd för framtiden nr 12

UPPSALA 17–18 OKTOBER 2011

Dagens ungdom – problem eller lösning?

– Varmt välkomna till Uppsala, en ungdomens stad!

Det var kommunstyrelsens ordförande Gunnar Hedberg som öppnade den tolfte upplagan av Råd för framtiden, en nationell konferens för lokala brottsförebyggande aktörer. Konferensen arrangeras årligen av Brottsförebyggande rådet (Brå) i samarbete med en lokal aktör, i år Uppsala kommun.

I Uppsala bor 200 000 människor, varav nära 40 000 studenter, och staden har låg arbetslöshet tack vare sitt läge, sina industrier och de två universiteten.

– Jag vill be er ta med er alla goda erfarenheter härifrån konferensen, oavsett om de kommer från Gottsunda eller New York. Det är viktigt att vi inte uppfinnar hjulet om och om igen, utan att vi tar vara på allt som görs och som har gjorts tidigare! fortsatte Gunnar Hedberg.

Därefter lämnade han över till Brå:s vikarierande generaldirektör Cecilia Bergman, som uttryckte sin glädje över att nära 360 deltagare hade valt att komma till Råd för framtiden:

– 55 kommuner, 15 polismyndigheter, 8 länsstyrelser, 8 andra myndigheter och ett 15-tal andra företag och föreningar finns representerade – det är nytt rekord! Årets tema är *Dagens ungdom – problem eller lösning?* och vi kommer att få ta del av en mängd kunskap om ungdomar och ungdomsbrottslighet.

Vad vet vi om brott bland ungdomar?

Vart tredje år genomför Brå en undersökning bland Sveriges niondeklassare. Den visar att det är relativt vanligt att ungdomar begår brott vid något enstaka tillfälle, men att det är långt ifrån alla som fortsätter på samma sätt senare i livet. Därför är det viktigt att ta reda på exakt vilka brott som indikerar en hög risk för fortsatt brottslighet. På Brå pågår forskning

om dessa så kallade strategiska brott och en rapport kommer att vara klar vid årsskiftet.

– Brå:s erfarenheter visar också att ungdomar, framför allt flickor, har lägre förtroende för rättsväsendet än äldre personer och att de är mindre benägna att kontakta polisen om de har blivit utsatta för brott, berättade Cecilia Bergman.

Engagerad länspolis

Erik Steen, länspolismästare i Uppsala, berättade om hur han ser på polisens roll i arbetet med ungdomar:

– Vi kan jobba aktivt med att förebygga brott och missbruk men även arbeta repressivt och ingripa när brott faktiskt sker. Dessutom ska vi motverka nyrekrytering till livsstilskriminalitet och arbeta för att yrkeskriminella får hjälp att bryta sin bana.

Polisen i Uppsala har också som ambition att förkorta utredningstiden i de ärenden som gäller ungdomar och att öka arbetet med att identifiera dem som är på väg in i ett missbruk. Man vill också satsa mer på så kallade orossamtal. Det är en metod där polisen, om de känner oro för en ung person, kontaktar föräldrarna för ett samtal redan innan ett brott har begåtts.

Stadsdelen Gottsunda i Uppsala kommer att ingå i arbetet med sociala insatsgrupper, initierat av Justitiedepartementet, och där blir polisens roll att identifiera

Gunnar Hedberg, kommunstyrelsens ordförande i Uppsala.

Erik Steen, länspolismästare i Uppsala.

Cecilia Bergman, vik. generaldirektör på Brå.

personer som riskerar att fastna i kriminalitet och missbruk om de inte får hjälp och stöd från bland annat socialtjänsten.

– Att arbeta med ungdomar kräver tid och energi, men varje ung människa är värd att jobba för! avslutade Erik Steen och hälsade åter alla deltagare välkomna till två dagar av föreläsningar och kunskapsutbyten om risker och möjligheter med dagens ungdom.

REDAKTÖR Helene Parmbäck

TEXTFÖRFATTARE Sara Jilmstad, Monica Landergård, Susanne Lekengård, Helene Parmbäck

FOTO Dan Petterson, DP-bild

GRAFISK FORM OCH LAYOUT Tina Hedh-Gallant

– Begreppet ungdom är problematiskt!

Så avslutade professor Erling Bjurström konferensens första plenarföreläsning. Innan dess hade han hunnit gå igenom både hur samhället nästan alltid har sett ungdomar som ett problem och dagens komplicerade bild av vad det innebär att vara vuxen.

– Vi har egentligen diskuterat »dagens ungdomar« lika länge som vi har haft en skriftkultur. Redan för 2 500 år sedan menade den grekiske filosofen Platon att ungdomar behöver vuxna förebilder för att kunna utvecklas till goda medborgare. Även i dag handlar diskussionen mycket om att ungdomar behöver förebilder. Däremot saknas det en dimension: vi talar sällan om hur dessa förebilder egentligen ska se ut, sade Erling Bjurström som är professor i tvärvetenskaplig kulturforskning vid Linköpings universitet.

Han menar att en orsak till att vi lätt ser ungdomar som problem är att vi har en komplicerad relation till vår egen vuxenhet, och det är därför som diskussionen om goda förebilder ofta blir ihålig. Vad innebär det egentligen att vara vuxen i dagens samhälle? Och att vuxna måste våga vara vuxna och sätta gränser, vad betyder det?

– När jag var liten kände man igen en vuxen person på långt håll – de hade ju hatt! Men under hela 1900-talet har det skett en dramatisk förändring av vuxenheten. De traditionella övergångsriterna och symboliska handlingarna som markerar att man går från barn till vuxen, som var så tydliga förut, har nästan helt försvunnit i dag. Och nu är ju samhällets budskap till alla vuxna att de ska förbli unga så länge som möjligt!

En annan förändring under 1900-talet är att skillnaden mellan social och fysisk mognad har ökat. I dag etablerar vi oss allt senare på arbetsmarknaden, men rent fysiskt så hamnar dagens ungdomar i puberteten tidigare än för några decennier sedan. Även detta komplicerar bilden av en ung respektive en vuxen person.

Rädsla för ungdomens förfall

Själva begreppet ungdomskultur som ett specifikt fenomen vid sidan av vuxenvärld-

Erling Bjurström, Linköpings universitet.

den etablerades på 1950-talet, även om ungdomar funnits i alla tider. I samband med detta föddes också begreppet moralisk panik, som har stor betydelse för hur vi kan förstå diskussionen kring ungdomar. En moralisk panik är en irrationellt stor rädsla i samhället för något som man tror ska ha dåligt inflytande på ungdomar, till exempel rockmusik eller en otäck film.

I efterhand verkar dessa moraliska paniker snarare överdrivna, oförståeliga och nästan löjliga. Men om vi skrattar i efterhand åt vuxenvärldens rädsla för Elvis Presley eller tv-spel, så beror det på att vi som människor har svårt att se de stora dragen i historien, både kontinuerliga och diskontinuerliga sådana. Vi kan urskilja fragment och enskilda händelser, men det är svårt att sätta in dem i en helhet och förstå de sociala värderingar som rådde i samhället vid en specifik tid.

– Men även när det gäller moraliska paniker har det skett en förändring. Samhället är mycket mer heterogent i dag än

för femtio år sedan, och det finns fler nischer och subkulturer som förespråkar olika moraliska ståndpunkter. Det är svårt att enas runt en enda åsikt och det verkar som att det inte längre finns samma förutsättningar för att skapa en moralisk panik på samhälls nivå.

Diskursen styr vår världsbild

När människor pratar om ett visst ämne finns det vissa grundläggande historier som återkommer. När det gäller ungdomar kan det till exempel vara att »allt var bättre förr« eller att »dagens ungdom är helt annorlunda än mot hur vi var«. Det perspektiv som är vanligt i dag är att »ingenting är nytt – ungdomsproblem har alltid funnits och kommer alltid att finnas«.

Dessa berättelser kan förstås i termer av vad som betecknas som diskurser, förklarade Erling Bjurström. Diskurser styr hur samhället ser på en specifik företeelse och vilket språk vi använder för att beskriva det vi ser.

– Fundera på hur ofta vi talar om ungdomar som en homogen kategori där en enda person kan få representera en hel grupp, till skillnad från vuxna som tillåts vara individer. Vi använder gärna ord som ungdomsvåld och ungdomsbrott, men det är sällan vi hör talas om vuxenbrott, påpekade Erling Bjurström.

Diskursen och språkanvändningen visar alltså hur vi ser på problemet, vilken diskussion som råder i samhället och i förlängningen också vilken politik som förs.

– Ni ser hur begreppet ungdom faktiskt är ganska problematiskt, mycket för att det i dag är så svårt att definiera vad det innebär att vara vuxen. Vi måste också tänka på vilket språk vi använder och vilka historier vi berättar när vi talar om ungdomar. I förlängningen styr det inte bara hur vi ser på problemet, utan också hur vi ser på lösningen!

Bilbränder, upplopp och våld är ord som ofta återkommer i medier i samband med vissa bostadsområden. Men frågan om segregation är mycket mer komplex och dynamisk än så, menar Roger Andersson, professor i kulturgeografi vid Uppsala universitet.

Påverkar bostadsområdet dina möjligheter i livet?

Städer har egentligen alltid visat en geografisk åtskillnad mellan människor, men begreppet segregation dyker upp i den svenska samhällsdebatten först på 1960-talet i samband med miljonprogrammets bostadsområden. Under 90-talet blev det en politisk fråga då man aktivt satsade på att bryta segregationen. I dag ser Roger Andersson en utveckling mot att städer allt mer efterfrågar detaljerade och forskningsbaserade analyser av segregationen.

Tre typer av segregation:

- Demografisk (utifrån till exempel kön eller ålder)
- Social (beroende på klass och ekonomiska förutsättningar)
- Etnisk (beroende på människors ursprung)

– Det kan finnas många kopplingar mellan olika typer av segregation, men det som är svårast är att se orsakssambanden,

menar Roger Andersson. Hur samspelar olika faktorer och vad blir konsekvenserna?

De senaste tjugo åren har samhället förändrats på många sätt, vilket har betydelse för hur segregationen ser ut i Sverige i dag. Den etniska heterogeniteten har ökat och människor kommer från många fler olika länder än tidigare. Det har skett en social polarisering med ökade inkomskillnader mellan de rikaste och de fattigaste i samhället, och i medierna syns en stigmatisering av vissa bostadsområden. Dessutom har den kommersiella och offentliga infrastrukturen med bankomater, postkontor och butiker försämrats på många ställen.

– Om vi tittar på ett typiskt så kallat utsatt område, ser vi ett ökat antal unga och en större trångboddhet än tidigare. Fler och fler av invånarna är födda utomlands och de har lägre inkomster än svenskfödda personer. Framför allt har det skett en

enorm polarisering mellan rika och fattiga områden de senaste tjugo åren.

Tydlig struktur ger konsekvenser

Segregationens mönster är svårt att bryta, och välmående respektive utsatta områden är skarpt avskilda från varandra. Strukturen upprätthålls bland annat av in- och utflyttningen i områdena då människor tenderar, eller är mer eller mindre tvungna, att bosätta sig på vissa platser beroende på vilket ursprung de har. Och även om de senare flyttar till en annan bostad, rör de sig inte långt utan stannar i närområdet.

– En vanlig förklaring till denna slags segregation är att det beror på bostadsformen, det vill säga om man bor i bostadsrätt eller i hyresrätt. Men forskningen visar att det inte alltid har avgörande betydelse – mönstret med att utlandsfödda bor i vissa specifika områden återkommer hela tiden, oavsett bostadsformen, berättade Roger Andersson.

Konsekvenserna av segregationen kan kallas grannskapseffekter. Inom varje bostadsområde finns sociala attityder och samspel mellan människor som i förlängningen kan påverka vilka chanser och möjligheter invånarna får i livet.

Trots att det är relativt svårt att forska om dessa effekter, går det ändå att se vissa mönster. En arbetslös person har till exempel svårare att komma tillbaka i arbete om många i grannskapet också är arbetslösa. Problemet förstärks av att det finns ett starkt samband mellan bostadsmark-

Roger Andersson,
Uppsala universitet.

naden och arbetsmarknaden, där arbetsgivare lätt dömer personer utifrån var de är bosatta någonstans. Forskningen visar också att utsatta områden har svårare att locka till sig butiker och klädkedjor, att bostadsadressen påverkar mäns inkomstkariärer mer än kvinnors och att segregationens påverkningar varar olika länge. En del effekter försvinner när man lämnar området medan andra sitter kvar i flera år.

Hög servicenivå ger moteffekt

– Om segregationen har betydelse för människors livschanser på det sätt som vår forskning visar, är det ett starkt argument för att göra något. Det legitimerar politikerna att satsa på att minska människors utanförskap. Att säkerställa goda uppväxtvillkor och att motverka segregation bor-

de vara en del av välfärdspolitiken, menar Roger Andersson.

Men att arbeta mot segregation är inte helt enkelt. Den dominerande strategin i de flesta europeiska länder är att arbeta med områdesbaserade urbana interventioner, det vill säga ett specifikt stöd till vissa utsatta stadsdelar.

Ambitionen är att bryta negativa tendenser och få upp inkomstnivåerna i området, men även om insatserna är lyckade på lokal nivå påverkar de inte staden som helhet.

I takt med att områdets invånare får arbete och högre inkomst, tenderar de nämligen att flytta därifrån medan nya, oftast arbetslösa, människor flyttar in. Dessa slags utsatta områden är alltså svåra att få bort ur systemet.

– Om man är uthållig och har en bra balans mellan olika slags åtgärder kan så-

dana här interventioner i bestämda stadsdelar lyfta enskilda områden, men de ändrar inte segregationens grundläggande struktur. Det är städerna som är segregerade, inte enstaka bostadsområden.

Roger Andersson råder i stället politikerna att satsa på att upprätthålla den offentliga servicenivån. Om det finns ordentligt med skolor, butiker, postkontor och bankomater i ett område motverkar det negativa grannskapseffekter, menar han. Med en så jämn kvalitet som möjligt på den grundläggande servicen i stadens alla områden, minskar stigmatiseringen av vissa områden, och människor väljer i större utsträckning att stanna kvar i stället för att så fort som möjligt överge stadsdelen för en bättre sådan. Och bara då kan man påverka segregationens grundläggande mönster och struktur.

PARALLELLT SEMINARIUM:

SAMORDNING AV FÖREBYGGANDE ARBETE MOT BROTT OCH ANDT

Färre brott genom arbete mot alkohol

Att samordna insatser mot alkohol, narkotika, dopning och tobak (ANDT) bland unga ställer krav på tydlig styrning, en gemensam problembild och samverkan mellan flera olika aktörer.

Maude Johansson och Mats Burman är ANDT-samordnare på länsstyrelsen i Värmlands respektive Norrbottens län. De ska fungera som en länk mellan den nationella och den regionala nivån när det gäller att föra ut förebyggande insatser. Maude Johansson och Mats Burman har varit delaktiga i flera projekt, bland annat det så kallade 3x3-projektet och Småkommunsatsningen, båda med målet att minska alkohol- och narkotikamissbruk.

För att kommunerna i respektive län skulle få delta och få ekonomiskt stöd för de olika insatserna var de tvungna att uppfylla vissa kriterier. Bland annat skulle det finnas en kommunal ANDT-samordnare och en styrgrupp med representation från kommunstyrelsen.

– Det var viktigt att göra en ordentlig kartläggning och skapa en gemensam bild av problemet, sade Mats Burman. En styrka var att vi hade tydliga genomförande-

planer som visade vem som var ansvarig vilket sedan också underlättade uppföljningen.

Arbetet fokuserade på tillgänglighetsbegränsning av alkohol och föräldrastöd, men det ingick också nätverksträffar för länets alla kommunala samordnare, besök av den nationella styrgruppen och utbildningar för kommunpolitikerna.

– Detta var uppskattat och är en nyckel till att alla inblandade får en gemensam kunskap och syn på problemet, vilket också leder till gemensamma prioriteringar, menade Maude Johansson.

De metoder som används i det ANDT-förebyggande arbetet är i princip desamma som för brottsförebyggande arbete. Även om projektens huvudsakliga mål var att minska tillgången på alkohol, har de underlättat kommunernas arbete mot brott genom att bygga upp tydliga metoder och rutiner för samverkan.

Strategiskt arbete i Värmland

– Alkohol är orsaken till många bekymmer: våld i offentlig miljö, risk för ungdomar att hamna i missbruk och kriminalitet, våld i nära relationer... Jag vill betona att vi måste samverka ännu mer för att begränsa tillgängligheten, sade Christer Löof, biträdande operativ chef hos polisen i Värmlands län.

I Värmland arbetar man sedan några år tillbaka med Kronobergsmodellen, en insats mot ungdomar som är berusade, bär på alkohol eller som finns i ett sammanhang där alkohol förekommer. Polisen förverkar alkoholen, skriver en anmälan och kontaktar föräldrarna som får komma och hämta sina barn. Samtidigt arbetar man med insatser mot langning och hembränd sprit.

– Brå har utvärderat Kronobergsmodellen och gett den gott betyg, men för att den ska ha bäst resultat ska man följa den

Moderator Tony Bohman med Mats Burman, Gunilla Ingemyr, Maude Johansson, Jonas Sköld och Christer Lööf.

till punkt och pricka, sade Christer Lööf.

Inom länet arbetar polisen i så kallade ungdomsgrupper med målet att hålla så korta utredningstider som möjligt i ärenden som rör ungdomar. Det betyder att det är samma personer som sköter hela utredningen, från första ingripandet till att utredningen är färdig, för att undvika överlämningar.

I Karlstad har man öppnat ett Trygghetscentrum som samlar flera olika funktioner, alla med tryggheten i staden som främsta prioritet. Där möts bland annat poliser, parkeringsvakter, kommunens säkerhetshandläggare, brottsofferjouren och socialtjänstens fältarbetare.

– Det är en framgångsrik mötesplats där man snabbt och enkelt kan lämna information om saker som behöver åtgärdas direkt. Det här arbetet är ingens ensak – vi måste samarbeta!

Arbetet fortsätter och ger resultat

Piteå var en av de kommuner som ingick i 3x3-projektet och i dag finns flera delar från arbetet kvar som fasta inslag i verksamheten.

– Vi har en samverkansgrupp som består av bland annat kommunens två områdespoliser, Systembolaget och Ica. Det är ett viktigt forum för att diskutera tillgänglighetsfrågor och för att arbeta mot alkohol och narkotika, sade Jonas Sköld som arbetar som yttre befäl hos polisen i Piteå.

Andra inslag i det brottsförebyggande arbetet är aktiv övervakning av stadens krogar, en utbildning i Ansvarsfull Alkoholserving (AAS) och projektet Krogar

mot Knark där krögare blir opinionsbildare mot narkotika. Polisen använder sig också av insatser mot alkoholförtäring med Kronobergsmodellen som förebild och genomför orossamtal med föräldrar till ungdomar i riskzonen.

– I och med samverkansavtalet mellan polisen och det lokala brottsförebyggande rådet har vi tagit fram en tydlig genomförandeplan med strategier och aktiviteter mot olika ANDT-relaterade problem, berättade Jonas Sköld.

I Norrbotten finns numera även en gemensam policy för tryggare festivaler, och sedan några år tillbaka ser man en nedgång i mängden stölder och skadegörelser, men även i antalet våldsbrott.

En politikers perspektiv

Trots att alkoholfrågan ligger ganska högt upp på agendan är den ändå känslig att diskutera. Alkoholen är djupt rotad i våra traditioner, och det finns en stor acceptans, även bland politiker. Det menade Gunilla Ingemyr, socialnämndens ordförande i Sunne i Värmland.

– Vi politiker måste först och främst göra upp med oss själva var vi står i frågan. Och så måste vi få hjälp av tjänstemännen att förstå hur verkligheten ser ut: Visa oss vad alkoholproblem bland unga kostar kommunen eller hur mycket samhället betalar för konsekvenserna av olika brott!

För att minska alkohol och narkotika bland ungdomar arrangerar högstadieskolan i Sunne en avslutningsbal för kommunens alla nior. Den traditionella festen är så populär att ingen vill missa den. Samti-

digt är det nolltolerans mot alkohol och alla ungdomar måste hämtas av föräldrar.

Ett annat grepp är att under dansevenemang i Sunnes stora park använda sig av nykterhetskontroller vid grinden. Om besökare som är under 18 år blåser nyktert när de kommer och fortfarande är opåverkade vid hemgång, får de tillbaka halva inträdesavgiften.

I Sunne finns också ett lokalt brottsförebyggande råd, där ordförandena från kommunens alla nämnder finns med. Det ger signaler till resten av organisationen att det brottsförebyggande arbetet är viktigt. Att rådet har regelbundna fysiska möten och får samma information är också en framgångsfaktor, tror Gunilla Ingemyr.

– Vi pratar ofta om resursbrist, men det finns resurser – det är alla ni som är här ett tecken på. Problemet är bara att vi är dåliga på att samordna dem. Vi måste ta vara på den gemensamma kunskap vi har!

FRAMGÅNGSFAKTORER I ARBETET MOT BROTT OCH ANDT

- gemensam utbildning för politiker och andra inblandade
- möjlighet till påverkan och delaktighet
- metoderna måste få en viss volym och användas fullt ut för att ge resultat
- lång projekttid
- gör en kartläggning och genomförandeplan
- skapa en samordningsfunktion och en tydlig struktur för styrning av arbetet.

Killar är tuffa och uthålliga, tjejer obeslutsamma och fnissiga. Eller?

Går det att förebygga brott genom att diskutera och ifrågasätta de sociala normerna kring manlighet? Det tror man inom projektet Machofabriken, som nyligen lanserat ett metodstöd som tar upp normer kring maskulinitet.

– Vi måste bli bättre på att förstå de förväntningar och normer kring maskulinitet som finns i dag, säger Olga Persson från Sveriges Kvinno- och Tjejjourers Riksförbund (SKR), en av organisationerna bakom Machofabriken.

Det metodstöd som Machofabriken tagit fram bygger på 17 kortfilmer som på olika sätt belyser situationer där det finns en norm för hur man ska vara som kille. I filmerna representeras normen av en låda. Står man i lådan följer man normerna, kliver man ur bryter man mot dem.

En av filmerna, »Syrans favoritlåt«, visar vad som kan hända. I filmen lyssnar två killkompisar på musik. När den ene går ut ur rummet sätter den andre på en schlagerballad och sjunger med i texten samtidigt som han kliver ur sin låda. När hans kompis, som har kvar sin låda, kommer tillbaka in i rummet uppstår en konstig stämning.

– Den primära målgruppen för metod-

Klas Hyllander,
Olga Persson
och Malin
Olsson som
arbetar med
Machofabriken.

stödet är ungdomar mellan 13 och 25 år, även om ämnet berör oss alla, berättar Olga Persson.

Hon berättar att många skolor har köpt in materialet för att få bukt med de könsskillnader som finns i studieresultaten, där pojkar ofta halkar efter resultatmässigt. Men metodstödet kan också användas i program för redan dömda brottslingar.

Maskulinitet och våld

Malin Olsson, vice ordförande i Riksorganisationen för kvinnojourer och tjejjourer i Sverige (Roks), berättar att det finns en tydlig koppling mellan våld och maskulinitet. Av den totala brottsligheten står män för 80 procent, och andelen är än högre när det gäller våldsbrott. För en del killar blir våld ett sätt att skapa relationer, vilket leder till en normalisering av våldet.

En film där några killar slåss i ett omklädningsrum får illustrera hur våld, i vissa fall, används för att bygga relationer. Men filmen visar också vad som kan hända om man går över gränsen och slår för hårt.

– Det är viktigt att inte gå över gränsen. Blir man för mycket macho anses man vara en freak. Det gäller att vara lagom macho, enligt normen, annars blir man en avvikare, säger Malin Olsson.

Klas Hyllander, från organisationen Män för jämställdhet, berättar att metodstödet har pilottestats av många pojkar och att många känner igen sig i filmerna

som visas. Han berättar också att det finns forskning som visar att den här typen av våldsförebyggande program som riktar sig till män och pojkar är mer effektiva om de också är genusförändrande.

En annan viktig faktor när man pratar om män och våld är maktfaktorn. En dominant maskulinitet har, åtminstone historiskt sett, visat sig ge makt och privilegier. I vissa fall blir våldsanvändningen normen för att uppnå makt.

– Men våldet leder också till utsatthet. Det är sällan man pratar om det manliga brottsoffret, säger Klas Hyllander. Många manliga brottsoffer söker heller inte hjälp eftersom man är rädd att det ska uppfattas som en svaghet.

Avslutningsvis berättar Olga Persson att det finns en del lärare som är rädda att projektet förstärker fördomar kring könrollerna.

– Vi tror inte att det förstärker fördomarna, utan vi vill i stället visa på vad som händer om man kliver ur lådan och hoppas att det ska generera bra och intressanta diskussioner. Maskulinitet ingår i ett större sammanhang och det är flera maktordningar som korrelerar, säger hon.

LÄS MER

Machofabriken webbplats:
www.machofabriken.se

MACHOFABRIKEN

- Machofabriken är Sveriges första nationella jämställdhetsprojekt för unga som sätter killar och manlighet i fokus.
- Det är ett samarbete mellan Män för jämställdhet, Sveriges kvinno- och tjejjourers riksförbund (SKR) och Riksorganisationen för kvinnojourer och tjejjourer i Sverige (Roks).
- Projektet vänder sig till ungdomar, både tjejer och killar, i åldrarna 13–25. Genom filmer och övningar får gruppen diskutera hur sociala normer för manlighet kan ifrågasättas och förändras.
- Arbetet lanserades under våren 2011 i Stockholm, Göteborg, Malmö och Umeå.

Egna projekt och lejon stärker ungdomar

Hur kan man fånga upp unga i riskzonen? Det var temat när projektet *Aslan – mot ung brottslighet* i Linköping visade hur de har skapat beteendeförändringar med hjälp av bekymringssamtal. Ungdomsnätverket i Tierp utanför Uppsala berättade hur de med hjälp av ungdomarna själva skapat stort engagemang i samhället.

I böckerna om Narnia är lejonet Aslan sinnebilden för rättfärdighet, styrka och godhet. Vad kan vara ett bättre namn för förebyggande arbete gentemot unga i riskzonen, resonerade polisen och kommunens socialtjänst senhösten 2009. Och det dessutom i Linköping som har ett lejon i kommunvapnet.

Strategin var enkel. *Aslan – mot ung brottslighet* ska visa att samhället reagerar på brott och normbrytande beteenden genom att tidigt sätta in stöd och insatser. I en åtta punkters överenskommelse sätts riktlinjerna för hur man tillsammans ska arbeta för att minska risken för ungdomar att återfalla i brott. Bland punkterna ingår även förankring bland kommunens högstadies- och gymnasieskolor.

– Skolans riktlinjer och arbetssätt är viktiga. Om skolan reagerar snabbt kan vi kanske undvika framtida polisanmälningar, menar kommissarie Håkan Stenbäck som arbetar med *Aslan – mot ung brottslighet* vid polisen i Linköping.

Reaktion inom 48 timmar

– Rent konkret faxar vi på polisen brottsanmälningar på gärningspersoner mellan 10 och 14 år till Aslan, berättar Håkan Stenbäck.

Socialtjänsten på Aslan skickar därefter ett brev till familjen med erbjudande om råd och stöd genom ett möte.

– Vi arbetar efter 48-timmarsregeln, som innebär att alla familjer ska erbjudas en insats inom 48 timmar efter brottsanmälningen. Det är viktigt att samhället uppmärksammar händelsen och att vi ger en snabb och tydlig reaktion, säger Susanna Djerf, socialsekreterare vid Aslan.

Under ett år har Aslan genomfört 105

möten med brottsanmälda ungdomar och deras familjer. Mötena bygger på den norske polisen Björn Övrums framgångsrika kartläggningsmetod »Bekymringssamtal«. Samtalet pågår en timme och under de första 10 minuterna deltar även polisen.

– Det vanligaste brottet är snatteri, men även anmälningar om olaga hot och våldsbrott förekommer, berättar Håkan Stenbäck. Mitt uppdrag är att signalera allvaret i situationen men också förklara brottsanmälan och framför allt berätta om framtida konsekvenser utifrån lag och rätt.

Socialtjänstens uppgift är att kartlägga livssituationen och göra en förhandsbedömning om ärendet ska utredas eller inte.

– En viktig uppgift är att vi också går från samtal till handling och faktiskt erbjuder olika typer av stöd och hjälp beroende på vad vi ser att familjen önskar och har behov av, tillägger Susanna Djerf.

Aslan har minskat återfallsbrotten

Båda är eniga om att det många gånger inte är någon större fara för dessa förstagångsbrottslingar. Men det *kan* bli om man inte tar tag i problembilden på en gång.

– Många gånger handlar det om att tonåringen behöver bli sedd och behöver få en reaktion på sitt handlande, säger Håkan Stenbäck.

Han har under sitt yrkesliv har träffat åtskilliga brottslingar som har frågat sig varför ingen reagerade eller gjorde något i början av deras brottsbana.

Forskning från Linköpings universitet visar att Aslans 48-timmarsinsats har minskat återfallsbrotten. Den enkätutvärdering som projektet Aslan själv genomfört visar på liknande resultat. Det är dock

BEKYMNINGSSAMTAL

Metoden används sedan 1998 i Norge och även i Danmark. Bekymringssamtalet har inte fokus på själva brottsligheten utan kartlägger de bakomliggande orsakerna till att man har börjat med brottslighet. Metodens utgångspunkt är att det är där åtgärderna måste vidtas.

Samtalet sker enligt en vägledningsmall där såväl tonåringen som föräldrarna närvarar tillsammans med polis och socialtjänst. En av framgångsfaktorerna är just polisens närvaro.

Tonåringens liv kartläggs för att man ska få kännedom om sociala strukturer och nätverk. Man talar om pengar, fritid, spänning, skola, personliga förhållanden, hemmet och självuppfattning. Ungdomarna får berätta om sin framtid, sina visioner och vad de vill med sitt liv för att de ska få klara mål att arbeta mot.

Mer om metoden

Polisen i Norge: www.politi.no
(sök på »Tidlig inngripen«)

Norska Helseledningsdirektoratet:
www.helseledningsdirektoratet.no
(sök på »Fra bekymring til handling«)

för tidigt att säga vilken långsiktig effekt Aslan har, och det behövs flera framtida uppföljningar.

– Vi ser att vårt samtal gett flera positiva beteendeförändringar. Man sköter skolan bättre och tänker på vilka kompisar man har, men bemöter och pratar också med sina föräldrar på ett annorlunda sätt, avslutar Susanna Djerf.

LÄS MER

Aslan – mot ung brottslighet:
www.bra.se (sök på »Aslan«)

Håkan Stenbäck, polisen i Linköping. Susanna Djerf, Linköpings kommun. Ulrica Hillerstig, Polismyndigheten i Uppsala. Birgitta Clarke, ordförande i Ungdomsnätverket i Tierp.

Fredag igen i Tierp...

När besökarna på Tierps biograf reste sig upp, många märkbart berörda, i en stor och gemensam applåd, kände Ungdomsnätverket i Tierp att deras film »Fredag igen« var en framgång.

Deras gemenskap och engagemang hade startats genom ett projekt redan hösten 2008. Tierps kommun utanför Uppsala startade då ett ungdomsnätverk med syftet att ta tillvara ungdomars tankar och idéer om minskad ungdomsbrottslighet.

Polisen Ulrica Hillerstig, med över 20 års erfarenhet, var eldsjelen i projektet. Efter åtskilliga timmar på samverkanskvällar och nätverksträffar ville hon gå från ord till handling.

Drygt 20 ungdomar handplockades och bjöds in till ett ungdomsnätverk. En samordningsansvarig anställdes till projektet. Under ett år genomförde ungdomarna möten med kommunens politiker och man samverkade bland annat med polisen och BUP.

– Vi ville lyssna till vad ungdomarna tyckte och vad de hade för idéer på lösningar, och verkligen genomföra dessa, berättar Ulrica Hillerstig.

Ungdomarna förde fram att de inte enbart ville vara hänvisade till skolkuratorns begränsade öppettider. En förändring var därför att öka ungdomarnas möjlighet till råd och stöd när de behövde det. Att kunna få en snabb och smidig kontakt med polisen var ett annat önskemål. Därför försågs närpoliserna med mobiltelefoner så att ungdomar på ett enkelt sätt kunde skicka sms när de såg att brott begicks.

– Hindret som uppstod var att när projektiden löpte ut och den samordningsansvarige avslutade sina arbetsuppgifter, då löpte även engagemanget ut, menar Ulrica Hillerstig.

Eget initiativ gav hälsohus

I oktober 2009 beslutade 12 ungdomar att starta ett eget ungdomsnätverk, uppmunttrade av såväl Ulrica Hillerstig som kom-

munens fritidsledare. Man gick gemensamma utbildningar och genomförde där efter ett antal informationsinsatser, bland annat en kampanj om vikten av att vuxna inte langar till ungdomar.

Men ungdomarna ville nå ut i större omfattning. De ville göra en film om ungdomars vardag och om hur utsatta barn och ungdomar lever. Om utanförskap men också om att göra skillnad.

– Vi lyckades få finansiering och en professionell filmproducent som både kunde visa och undervisa ungdomarna i hantverket, berättar Ulrica Hillerstig.

Samtidigt närdes en annan dröm – att skapa en plats för barn och unga där de kan känna trygghet och få stöd, men också umgås och ha roligt. Under filmens produktion växte tankarna på att starta ett ungdomshus med gruppverksamhet, hälsocafé, gym, boxning och aktiviteter som stöttar ungdomar.

Ungdomarna började därför parallellt att arbeta med att skaffa finansiering till ett framtida hälsohus. Tillsammans med Nykterhetens Bildningsverksamhet skickade ungdomsnätverket bland annat en bidragsansökan till Allmänna Arvsfonden.

Till filmens galapremiär i januari 2010 var drygt 300 personer inbjudna, såväl företagsledare som kommunpolitiker och tjänstemän. Filmen följdes av en hearing om ungdomarnas dröm om ett hälsohus.

För publiken blev filmen en ögonöppnare. Redan under kvällen lovade kommunstyrelsen ett bidrag på 30 000 kr och man beslutade om en styrgrupp för hälsohuset. Andra vuxna antog utmaningen att på olika sätt medverka till husets förverkligande.

I en stor lokal i Tierp snickrar just nu ett gäng frivilliga på ungdomarnas dröm att göra skillnad. Under 2012 slår Hälsohuset upp sina dörrar – för ungdomar och av ungdomar.

HUR MAN SKAPAR ETT FRAMGÅNGSKONCEPT ENLIGT TIERPSMODELLEN

- Välj ut och bjud in en blandning av sköt-samma ungdomar och ungdomar i risk-zonen.
- Gruppledaren måste tycka om ungdomarna och att jobba med dem.
- Visa med ord och handling att ni tror på dem och litar på att de kan fixa uppdraget.
- Skapa en vision och målsättning tillsammans med ungdomarna.
- Tänk resultat och långsiktighet.
- Nyckelorden i arbetet är: Styrning, Struktur och Samverkan tillsammans med Synliggörande.
- Utbildning är a och o.
- Skapa inflytande och delaktighet för ungdomarnas samhällsfrågor.
- Få med högsta ledningen, exempelvis kommunstyrelsen med ordförande.
- Var konsekvent i det ni säger och hur ni agerar.
- Visa att det händer saker och att samhället lyssnar på ungdomarna.
- Kom ihåg att ge mycket feedback till ungdomarna tillsammans med uppföljning och utvärdering.
- Låt ungdomarna få synas och låt det vara lite flärd och elegans, såsom röda mattor och klippa band- invigningar.
- Om ni söker finansiering – money talks! Visa vad saker och ting kostar och hur besparingar kan göras, visa vad ni fått in dittills och fråga »vad gör du/ni?«.
- Även små framgångar är framgångar.

Frivillighet förebygger brott

Engagerade och trygga ungdomar är en väsentlig del i det brottförebyggande arbetet. Både Trygga-Tommy och polisens volontärer har nått fram till såväl ungdomar som äldre personer.

– Det handlar om att titta på hur ungdomars verklighet ser ut här och nu, säger Tommy Jonasson, trygghetsamordnare inom Stockholms stad.

Han kallas också Trygga-Tommy, och det är inte svårt att förstå varför. Tommy Jonasson har arbetat länge med att skapa trygghet bland ungdomar, till exempel genom att få unga att vilja vittna under rättegångar eller brottförebyggande åtgärder mot klotter och skadegörelse.

Förebyggande nätverk

Tommy Jonasson har också startat nätverksträffar på ett antal skolor i stadsdelen Hässelby/Vällingby utanför Stockholm. Syftet med nätverksträffarna är att ungdomarna själva ska bli involverade i det brottförebyggande arbetet och driva arbetet framåt. I vissa fall driver ungdomarna projekt helt på egen hand, från ax till limpa. Ett exempel är då man införde en bemannad garderob på en skola, eftersom det förekommit en rad jackstölder på skolan.

Nätverksträffarna, som riktar sig till ungdomar mellan 12 och 16 år, äger rum en gång i månaden och leds av ungdomarna själva. Tommy Jonasson fungerar som ett coachande stöd.

– Jag vill att ungdomarna ska känna sig bekräftade och behövda. De ska känna att de har mitt förtroende. Jag ger dem ansvar

och verktygen för att lyckas med ett projekt, säger han.

Arbetet med ungdomarna har gett resultat.

– Det har lett till ökad trygghet ute i skolorna, och att det blivit lugnare mellan skolorna. Många ungdomar ställer sig också väldigt positiva till mångfald, säger Tommy Jonasson.

Receptet på framgång är att arbeta tillsammans med ungdomarna och att ha en gemensam problembild. Det är också viktigt att prata *med* ungdomarna och inte *om* dem. En viktig faktor för att lyckas är att ungdomarna känner att det finns ett ömsesidigt förtroende. Det gör man bäst genom att se varje individ, samtidigt som man uppmuntrar, engagerar och inspirerar.

Polisens volontärer

En annan metod som engagerar såväl ungdomar som lokalbefolkningen i stort är polisens volontärverksamhet. I Stockholms län var man i början av 2000-talet först ut i Sverige med att börja arbeta med volontärer, och initiativet har nu spridit sig till flera av landets polismyndigheter.

Volontärerna är personer som på frivillig basis och utan betalning hjälper polisen. Tanken är att de ska vara en länk mellan polis och allmänhet och främst användas brottförebyggande, trygghets- och

kontaktskapande och som stöd för brottsoffer. Volontärerna kan bland annat hjälpa till med nattvandringar och informations-spridning och vara behjälpliga vid större evenemang och demonstrationer. Varje volontär får genomgå en grundutbildning som omfattar nio timmar.

Brå har utvärderat verksamheten genom enkäter till volontärer och poliser samt intervjuer med samordnare och poliser. Man har också genomfört telefonintervjuer med ett urval av boende i Stockholmsförortererna Farsta och Vällingby.

– Resultatet visar att volontärerna är engagerade och att allmänheten är positiv. Studien visar också att poliserna ställer sig positiva till volontärerna eftersom de tar på sig uppgifter som polisen inte alltid hinner med, säger Emma Ekström, utredare på Brå.

Vilka är det då som blir volontärer? Jenny Ögren på Polismyndigheten i Stockholms län har arbetat med volontärverksamheten i drygt fem år och berättar att det handlar om helt vanliga människor.

– Det kan vara unga personer som vill arbeta som poliser i framtiden eller engagerade föräldrar. Det finns också en del pensionärer som tar uppdrag som volontärer, säger Jenny Ögren.

Hon förklarar vad det är som gör att volontärernas engagemang är så viktigt.

– Det ger polisen extra ögon, öron och händer, och det skapar en större acceptans för polisarbetet. Och för volontärerna själva ger det en transparens och insyn i polisens verksamhet, bra meriter och en samhällelig delaktighet.

Volontärverksamhetens framgång har till stor del berott på att det alltid funnits ett starkt stöd från polisens ledning. Volontärerna upplevs också som trevliga och professionella när de möter allmänheten. Men det finns några områden där man skulle kunna bli bättre. Det visar både Brås rapport och Jenny Ögrens erfarenhet av att arbeta med volontärer.

– Vi kan bli bättre på att skapa och tydliggöra konkreta syften med verksamheten, och framför allt hastigt uppkomna uppdrag skulle kunna planeras bättre, menar Jenny Ögren.

Tommy Jonasson, Stockholms stad. Emma Ekström, Brå. Jenny Ögren, polisen i Stockholm.

LÄS MER

Volontärer inom polisen (Brå-rapport 2010:17) går att ladda ner från Brås webbplats.

Utställning ger inspiration

Konferensens första dag avslutades med en minimässa, där lokala brottsförebyggande aktörer presenterade framgångsrika projekt och arbetsmetoder.

På minimässan syntes bland annat Krogar mot Knark, ett nätverk med syfte att skapa opinion mot narkotika. De medverkande krogarna ska arbeta med utbildning av alla anställda, se över den fysiska miljön och ha nolltolerans när det gäller narkotika hos både gäster och personal. Polisen och andra myndigheter fokuserar på riktlinjer, nätverksmöten och tillsyn av krogarna.

Fryshuset berättade om flera projekt som stöttar kriminella personer att byta livsstil. CIDES arbetar för att öka kunskapen om och motverka gängbildning, våldssamma grupper och andra destruktiva subkulturer. Passus och Exit fokuserar på stöd och hjälp till personer som vill lämna extrema grupper. De erbjuder bland annat motiverande samtal, hjälp till bostad och arbete samt nya kontaktytor inom en icke-kriminell miljö.

Det 4-åriga projektet Akta huvudet berättade om sin satsning mot våld och hur de vrider och vänder på frågan tillsammans med ungdomar. Inom projektets ramar finns också filmvisningar, upplevelse-baserade övningar, diskussionskvällar och lärarhandledningar.

Svensk Handel, en del av Handels Ar-

betsmiljökommitté, visade sitt 13-punkts-program för butiker som vill bli säkerhets-certifierade. Punkterna fokuserar på rutiner, den fysiska miljön, kontanthantering och inte minst utbildning av personalen. Som en del av programmet har man också tagit fram en gratis webbutbildning (se www.sakeributik.se).

Lokala myndigheter på plats

Heby kommun presenterade sin medlings-verksamhet och kvinnojouren Solrosen samt visade sin »Miniguide för stöd och hjälp«. Det är ett häfte, stort som ett kreditkort, med kontaktuppgifter till olika stödjande verksamheter inom kommunen.

Västerås stad visade flera olika projekt med ungdomar. Ett av dem var Here 4 U, där skolpersonal utbildas för att handleda en grupp ungdomar. Tillsammans arbetar de sedan förebyggande och med att öka tryggheten både i och utanför skolorna.

Också Stockholms stad presenterade sitt brottsförebyggande program med mål och aktiviteter inom stadens arbete för ökad trygghet.

Ett annat projekt som involverar ungdomar är Ung Tunnel i Tyresö, som dessutom vann årets svenska deltävling i Eu-

ropean Crime Prevention Awards. De har hittat en framgångsrik och hållbar metod för att arbeta mot klotter och skadegörelse i sitt närområde.

Uppsala kommun berättade om sina olika stödjande insatser. I staden finns bland annat ett Ungdomscentrum som erbjuder kostnadsfritt stöd till ungdomar och deras föräldrar. Den utbildade personalen kan ge rådgivning, stöd till unga brottsoffer, hjälp vid medling, familjeterapi och behandling mot missbruk. Till Gottsundas familjeenhet hör också två fältassistenter som, förutom att nattvandera, också arbetar ute på skolorna med att kartlägga eventuella problem.

I Göteborg finns ett Kunskapscentrum mot organiserad brottslighet som driver projekt och nätverk mot gängkriminalitet och avancerad brottslighet. De hjälper också personer som vill hoppa av kriminella grupper. Stadens brottsförebyggande råd, Tryggare och Mänskligare Göteborg, presenterade flera av sina verksamheter.

Bland utställarna fanns också Brå som visade några resultat från sin kartläggning av de samverkansöverenskommelser som finns runt om i landet. Den fullständiga rapporten är klar i början av 2012.

Fuck våld är projektet Akta huvudets slagord.

Linus Pettersson och Sara Tornsö, fältare i Gottsunda Valsåtra.

Tyresö kommuns projekt Ung Tunnel vann den svenska uttagningen i den brottsförebyggande tävlingen European Crime Prevention Award, ECPA. Projektet har engagerat ungdomar i att minska skadegörelse och klotter.

Linda Wikman och Sara Saxton Chirinos som ligger bakom det vinnande projektet Ung Tunnel.

Pris till tunnelprojekt i Tyresö

Projektet Ung Tunnel har tagit hjälp av ungdomar för att gemensamt dekorera en gångtunnel i området Granängsringen i Tyresö. Satsningen bidrog inte bara till att gångtunneln sedan utsmyckningen är helt klotter- och skadefri. Nu har projektet Ung Tunnel även vunnit den svenska uttagningen i European Crime Prevention Awards, ECPA. Förutom 10 000 kronor i prispengar får projektet Ung Tunnel representera Sverige i den europeiska finalen som avgörs i Polen senare under hösten. Temat för årets tävling är »Idrottens, vetenskapens och konstens roll i det brottsförebyggande arbetet riktat mot barn och unga«.

Liksom många kommuner har även Tyresö problem med klotter och skade-

görelse. Under 2010 gjorde därför kommunen en extra satsning på ett konstprojekt i brottsförebyggande syfte. Sammanlagt 120 ungdomar, de flesta mellan 12 och 16 år och många med invandrarbakgrund, hjälptes åt att smycka en gångtunnel med färg och mosaik. Fritidsgårdarna engagerades och Boverket och ett försäkringsbolag gick in med extra resurser.

– Ungdomarna i Tyresö har tydligt visat oss att vi måste våga ge dem ansvar och inflytande. Nu är tunneln vacker och fri från skadegörelse, säger Karin Svanberg, chef för Enheten för lokalt brottsförebyggande arbete på Brå.

Satsning som lönar sig

Projektet är inte effektutvärderat men har följts upp med detaljerad polisstatistik över utvecklingen av klotter och skadegörelse på olika platser i Tyresö kommun. Tittar man mer specifikt på vilka ställen, så kallade hot spots, i Tyresö kommun som är mest drabbade av klotter och skadegörelse utmärker sig fyra skolor och närmiljön kring dessa skolor. Gångtunneln som renoverats av ungdomarna ligger i anslutning till en av de fyra skolorna och borde därmed ha varit mer utsatt för klotter och skadegörelse, men har förblivit orörd. Det står i kontrast till utvecklingen i Tyresö i stort, där antalet anmälda klotterbrott har ökat kraftigt de senaste åren.

En överslagsräkning visar, enligt projektföreträdarna Sara Saxton Chirinos och Linda Wikman, att projektet sannolikt

varit kostnadseffektivt. På skolorna och i kringområdet där tunneln ligger lade kommunen ned omkring 450 000 kronor under 2010 för att åtgärda klotter och skadegörelse. Totalkostnaden för hela projektet Ung Tunnel år 2010 blev 204 920 kronor, alltså väsentligt mindre. Tyresö kommun arbetar just nu med att involvera fler ungdomar i renovering av fler tunnlar.

JURYNS MOTIVERING

Ung Tunnel har lyckats förebygga skadegörelse genom att engagera barn och ungdomar i utsmyckningen av sitt eget lokalområde. Projektet bygger på dialog och delaktighet – från kommunens tekniska kontor hela vägen till de unga i grannskapet. Man har aktiverat både flickor och pojkar i ett utsatt bostadsområde och gett dem chansen att ta ansvar för och delta i den fysiska utformningen av en plats genom att måla en gångtunnel, plantera träd med mera. Det har lett till att platsen är fri från skadegörelse i ett område där trenden går åt motsatt håll.

LÄS MER

Projekt Ung Tunnel:
www.arkitekturochvandalisering.se

ECPA

European Crime Prevention Award, ECPA, är en brottsförebyggande tävling som sedan 1998 årligen utser Europas bästa brottsförebyggande projekt. Brå utser ett vinnande bidrag i den svenska deltävlingen. Projektet och vinnaren får representera Sverige i den europeiska finalen, som i år avgörs i Polen i egenskap av ordförandeland i EU. Sverige har vunnit den europeiska finalen två gånger tidigare; 1998 med projektet Rinkeby-skolan och 2007 med Kvinnofridsprogrammet i Malmö.

Nio steg på vägen mot framgång

Som projektledare är det inte alltid lätt att veta vilken strategi man ska använda för att få alla inblandade att dra åt samma håll. Men med hjälp av en systematisk metod går det att se vilka hinder och resurser som finns inom organisationen. Då blir arbetet effektivare och brottsförebyggande insatser kan nå sin fulla potential.

– Metoden kallas Community Readiness Model, CRM. Den undersöker hur redo en organisation, till exempel en kommun eller en företagsavdelning, är för att ta till sig en ny idé eller implementera ett projekt, förklarade Maria Pihlblad, folkhälsovetare vid Karolinska Institutet.

Till grund för modellen ligger ett antal teorier om hur individer fungerar och vad som motiverar människor till förändring. Teorierna visar bland annat hur viktigt det är att själv tro på att det man gör kommer att ge resultat och att det är lättare att ta initiativ och motivera sig på lång sikt om man själv har initierat handlingen. En beteendeförändring sker dessutom i fem steg: Fundera – Besluta – Göra sig redo – Agera – Vidmakthålla.

– Man bör också vara medveten om att en idé måste hitta rätt kanal för att spridas och att människor tar till sig idéer på olika

stadier i deras utveckling. En del personer hoppar på nya projekt och uppfinningar direkt, medan andra är mer tveksamma och gärna vill se att det fungerar för andra innan de testar själva. Vi måste hålla i bak huvudet att en organisation består av individer och att de alla har olika kunskaper, metoder och förutsättningar, sade Maria Pihlblad.

Modell som mäter mognad

CRM-verktyget identifierar nio steg på vägen för att en organisation ska vara redo att arbeta med ett projekt, till exempel en insats mot alkoholmissbruk bland ungdomar. På steg ett är organisationen knappt medveten om problemet medan steg nio innebär att man redan arbetar med flera insatser, att de utvärderas och att man har kunskap om dess effekter. Det är först på steg 6 och 7 som organisationen verkligen är mogen att börja arbeta med ett projekt eller en insats för att lösa ett specifikt problem.

För att bedöma på vilket steg ett företag, ett län eller en kommun befinner sig arbetar Maria Pihlblad och hennes kollegor med telefonintervjuer av 4–6 nyckelpersoner inom organisationen, som alla har en övergripande bild av arbetet. Man frågar vilka insatser som redan finns inom organisationen, hur välkända de är och hur arbetsledningen fungerar. Man tittar också på befintliga samarbeten, eventuell medvetenhet om insatsernas effekter och vilka resurser som finns för arbetet.

Intervjuerna analyseras och ger en totalpoäng som motsvarar ett av de nio stegen. Det blir tydligt hur mogen organisationen är för att implementera ett nytt projekt, vilket intresse som finns för att

COMMUNITY READINESS MODEL

Nio steg på vägen mot att vara redo att implementera en idé, en insats eller ett projekt

1. Ingen medvetenhet: Organisationen känner inte till problemet.
2. Förnekelse: Ett fåtal känner till problemet, men tycker det är tveksamt om det krävs någon insats.
3. Låg medvetenhet: De anställda känner till problemet och pratar om det.
4. Förplanering: Det är tydligt att något måste göras och man diskuterar olika lösningar.
5. Förberedelse: Även chefen har uppmärksammat frågan.
6. Igångsättning: Implementering av en eller två insatser mot problemet.
7. Stabilisering: Man arbetar med två eller flera insatser.
8. Fastställelse: Ledningen stödjer insatserna, man planerar nya och utvärderar de som finns.
9. Äga: Organisationen är delaktig och har detaljerad kunskap om förekomst och effekter av insatserna mot det ursprungliga problemet. Det finns både riktade och generella insatser, och de utvärderas.

driva arbetet och vilka arbetsinsatser eller strategier som krävs för att alla individer ska bli motiverade att delta.

– Självklart är inget av detta statiskt, och en organisation kan röra sig mellan olika steg beroende på de aktuella förutsättningarna. En nyanställd person behöver få tid att hinna ikapp dem som redan

Maria Pihlblad, Karolinska Institutet.

arbetat länge med frågan, och yttre omständigheter kan påverka processen så att man halkar ner några steg. Inom statliga förvaltningar är det till exempel vanligt att processer stannar upp en aning vart fjärde år i samband med riksdagsvalen.

Praktiska erfarenheter och användningsområden

Med ett exempel hämtat från verkligheten – en alkoholpreventiv insats i en kommun – visade Maria Pihlblad hur modellen även kan identifiera olika hinder i arbetet:

– Genom intervjuerna blev det tydligt att organisationen fick höga poäng på befintliga insatser och resurser, antagligen för att man har genomfört stora satsningar inom det här området under de senaste åren. Däremot var poängen sämre när det

gällde kännedom om problemet och om insatserna i kommunen som helhet. Vi ser alltså ett exempel på klassiskt stuprörstänkande, där en del av kommunen arbetar bra med sitt men inte vet vad de andra förvaltningarna gör!

Modellen visar också på hur viktigt det är med en ledning som styr arbetet. Maria Pihlblad berättade om en organisation där arbetet fungerade så bra att man efter några år inte längre såg något behov av styrgruppen och därför löste upp den.

– När vi kom tillbaka några månader senare för att göra en uppföljning, fortfarande utifrån CRM, hade resultaten dalat. Det är alltså otroligt viktigt att ha en ledning som styr arbetet och som finns kvar även på lång sikt!

Förutom att ge en indikation på hur redo en organisation är för att börja arbe-

ta med en idé eller en insats, ger modellen också en förståelse för att alla individer har olika kunskaper och motivation. Genom bli medveten om detta redan innan man går in i ett projekt, kan man lägga upp en strategi för att försöka få alla medarbetare att starta från samma steg.

– Då sparar vi resurser och satsar energin på rätt ställe – och då får vi de resultat vi vill ha! avslutade Maria Pihlblad.

LÄS MER

Se filmen som förklarar Community Readiness Model på två minuter:
www.tfatestweb.se/media/crm_film_index.html

PARALLELLT SEMINARIUM: STÖD UNGA ATT LÄMNA VÅLDSBEJAKANDE GRUPPER

Tillit nyckel för att lämna gäng

Definitionen av ett gäng varierar beroende på vem man frågar. Klart är dock att gäng erbjuder det som medlemmarna upplever sig sakna i det traditionella samhället: identitet, status, makt och en specifik tillhörighet. Hur kan man då arbeta för att ungdomar inte ska fastna i denna typ av kriminella grupper?

– Gänget ger en alternativ familj, och det ska man inte underskatta. Tänk på det när ni försöker hjälpa ungdomar att lämna sin grupp – det räcker inte att bara erbjuda arbete och boende, man måste också ta den tid som krävs för att de ska hinna få förtroende för nya människor och för en ny familj! menade Camila Salazar, som ägnat tre år åt att studera gäng i New York.

I dag arbetar hon på Fryshusets avdelning för sociala projekt med det som kallas CIDES (Centrum för Information om Destruktiva Subkulturer). Målet är att öka kunskapen om dessa ofta våldsamma grupper för att på så sätt kunna motverka dem. Bland metoderna finns ungdomsråd, en kunskapsbank och ett expertnätverk med poliser och andra yrkesgrupper.

En av de viktigaste lärdomarna är att även om gäng är till synes väldigt oli-

ka, så har ungdomarna som är medlemmar samma grundbehov – de söker alla gemenskap, tillit och bekräftelse. Också andra gemensamma faktorer bidrar till att de har hamnat där de är.

– Svaren finns i likheterna! Det sitter inte i detaljer som frisyre, kläder eller symboler – det är bara en rustning. Vi måste se vilka ungdomarnas egentliga behov är, eftersom de ofta är samma oavsett vilken gruppering de tillhör, sade Camila Salazar.

Egen erfarenhet hjälper andra

Någon som vet hur det är att lämna ett gäng är Peter Svensson som berättade om sin stökiga uppväxt. Med problem i skolan och allt mindre uppmärksamhet från hemmet sökte han bekräftelse hos äldre kompisar och fastnade snabbt i krimina-

litet. Vid 20 års ålder var han medlem i ett gäng.

– När man går in i det kriminella får man successivt en ny identitet. Ju grövre brotten blir, desto mer lär man sig att stänga av sina känslor och ha ett hårt skal utåt. Man skapar ett hat mot samhället för att rättfärdiga sina egna handlingar, menade Peter Svensson.

För honom kom vändpunkten under en fängelsevistelse, där han började fundera på hur han ville leva sitt liv. Efter en byggutbildning, motiverande samtal och kontakt med Exit, en organisation som hjälper människor att lämna extrema miljöer, kom Peter ut ur fängelset och sade upp kontakten med sitt gamla gäng.

– Det är något av det jobbigaste jag gjort, det var som att lämna en nio år lång kärleksrelation. Det hade aldrig gått om

inte personalen och människorna runt omkring hade trott på mig genom hela processen.

I dag arbetar Peter Svensson med Fryshusets verksamhet Passus, där klientcoacher, kuratorer och verksamhetsansvariga hjälper kriminella personer att lämna sin gamla livsstil. Tack vare att personalen är utbildad och att coacherna har egen erfarenhet från den kriminella världen kan de hjälpa klienterna att sätta ord på sina upplevelser. Kontakten underlättas också av att Passus inte är en myndighet och därför inte företräder det traditionella samhället som många känner sig avvisade från.

– Det första alla vill ha är såklart ett arbete, men där får vi bromsa ibland. Självklart ska våra klienter ut i arbetslivet, men innan dess är det viktigt att gå på djupet med sina känslor och förstå varför man hamnade i kriminalitet. Vi hjälper dem med detta, sade Peter Svensson.

Ett problem för många som vill tillbaka till ett normalt liv är att arbetsgivare ofta begär utdrag ur belastningsregistret och drar sig för att anställa personer med kriminell bakgrund. Passus klienter behöver stöd från många håll att skapa en fungerande helhet med arbete, boende och inte minst fritidsintressen.

Målet för Passus är att få fortsatt finansiering och då kunna finnas kvar i Stockholm, men också att etablera sig i Malmö och Göteborg. Med närvaro i tre städer skulle det bli lättare att fånga upp personer som vill lämna olika gäng och att ge dem nya kontaktytor i en annan stad.

Flamman försöker styra ungdomar rätt

Rafi Farouq arbetar på Flamman Ungdomarnas hus, en ideell förening i stadsdelen Hyllie i Malmö. Han ser många ungdomar som riskerar att fastna i en kriminell livsstil.

– Ambitionen är att vara mer än en fritidsgård. Förutom den vanliga verksamheten med aktiviteter, pingisbord, tjejgrupper och temakvällar så försöker vi arbeta brottsförebyggande och ta kontakt med ungdomar som har problem.

Flamman arbetar aktivt med att fånga upp ungdomar i riskzonen genom att bjuda in dem till bio, bowling eller andra aktiviteter i utbyte mot att de besöker fritidsgården. Flamman mentorer försöker sedan skriva ett framtidskontrakt med ungdomen, som går ut på att han (eller i

Rafi Farouq, Flamman Ungdomarnas hus, och Camila Salazar, Fryshuset.

enstaka fall hon) ska göra ett ärligt försök att ändra sin livsstil.

– Mentorerna finns alltid där för ungdomarna, tar med dem på aktiviteter och engagerar sig på sin fritid. De arbetar över gränserna och ställer alltid upp, berättade Rafi Farouq.

Men vad händer då med de ungdomar som trots allt fortsätter att begå brott och ibland hamnar på olika slags anstalter? Flamman försöker hålla kontakten med dem och fånga upp dem när de kommer ut igen. Förutom att skriva ett framtidskontrakt kan mentorerna även hjälpa till att göra en avbetalningsplan för eventuella skadestånd och få ungdomarna att förstå hur viktigt det är att betala av skulden.

– Ett skadestånd på 35000 kronor är otroligt mycket pengar för en 16-åring, sade Rafi Farouq. Föräldrarna har oftast ingen möjlighet att hjälpa till och killarna känner inte att de får någon hjälp från socialtjänsten. Socialkontoret har dessutom ofta hunnit stänga för dagen innan ungdomarna har vaknat och tagit sig ut ur huset.

En utmaning är att få föräldrarna att engagera sig i verksamheten. En metod är att bjuda in dem till fester, musikspelningar och traditionell matlagning, då man skapar kontakt och berättar mer om verksamheten.

Rätt hjälp ger resultat

Moderatorn Solveig Hollari, från Brå, avslutade med att fråga vad eldsjälarna inom

det brottsförebyggande arbetet behöver få för hjälp från det offentliga samhället.

– Samverkan! menade både Camila Salazar och Peter Svensson. Våra verksamheter är beroende av allt slags stöd från myndigheterna, inte bara ekonomiskt utan även med att hitta boende och arbete åt våra klienter. Och vi måste förstå att ungdomar och gängmedlemmar inte är en homogen grupp – vi behöver vara flexibla och arbeta med många olika metoder för att nå dem.

– Vi kan hjälpa ungdomar om vi lägger tid, fokus och kraft på det! Det vi gör på Flamman är ingen raketforskning utan gammal hederlig uppfostran. Vi vinner över killarna till vår sida, får deras respekt och förtroende och förvaltar det väl. Om vi inte får rätt på ungdomarna så är det för att vi arbetar med fel metoder. Jag skulle gärna se att myndigheter arbetade mer med utvärderingar för att se vad som verkligen fungerar, avslutade Rafi Farouq.

LÄS MER

CIDES:

www.fryshuset.se/cides

Passus:

www.fryshuset.se/passus

Flamman Ungdomarnas hus:

www.flammanhyllie.se

Misshandel och olovlig körning är vanliga brott bland unga, och de kan ge påföljder som ungdomsvård eller ungdomstjänst. År 2007 skedde flera förändringar i lagen om påföljder för unga och nu har Brå utvärderat reformen.

Otydliga riktlinjer ger regionala skillnader

En förändring är att det i dag går att få ungdomstjänst som enda påföljd medan det krävs ett »särskilt vårdbehov« (jämfört med tidigare endast »vårdbehov«) för att dömas till ungdomsvård inom socialtjänsten. Några av målen med reformen var att minska användningen av dagsböter och att ge bättre vård till de ungdomar som är i störst behov av stöd.

Brås Enhet för utvärdering och polisforskning har undersökt hur Sveriges tingsrätter dömde i fall med ungdomar år 2004 jämfört med år 2008.

– En av de tydligaste effekterna av reformen år 2007 är att antalet ungdomar som döms till ungdomsvård har halverats, medan ungdomstjänst har blivit den vanligaste påföljden genom dom, berättade Jonas Öberg, utredare på Brå.

Förvånande resultat

I de allra flesta fall följer domstolen socialtjänstens rekommendation, och det är ovanligt att man dömer till ungdomstjänst om socialtjänsten i stället föreslagit ungdomsvård.

Eftersom det numera finns krav på att man ska ha ett särskilt vårdbehov för att kunna dömas till ungdomsvård, utgick Brå från hypotesen att de ungdomar som får vård i dag har större problem än vad man sett tidigare. Så är dock inte fallet. I stället är ungdomarnas problembeteenden och brotten de dömts för i stort sett samma som innan reformen.

Utvärderingen visar också att hela 46 procent av ungdomarna som dömdes till ungdomstjänst men som av socialtjänsten inte bedömts ha ett särskilt vårdbehov, trots allt var kända hos socialtjänsten sedan tidigare. Man kan anta att det bland

dessa ungdomar finns de som faktiskt har ett vårdbehov, och det skulle betyda att domstolarna riskerar att överutnyttja påföljden ungdomstjänst.

– Vi ser också stora skillnader mellan hur olika tingsrätter dömer, och det finns många olika tolkningar av begreppet särskilt vårdbehov – är det missbruk, psykisk ohälsa eller ett allmänt riskbeteende man menar? Här har Socialtjänsten ett stort ansvar att skapa en tydlig nationell vägledning, framförallt som det visar sig att domstolarna allra oftast följer socialtjänstens förslag till påföljd.

Nästan alla fullföljer ungdomstjänsten

Nära nio av tio av dem som döms till ungdomstjänst avtjänar den, vilket är ett bra betyg. Däremot är det ibland långa väntetider för att påbörja avtjäningen, och inte heller här finns några nationella riktlinjer.

Domstolar har också möjlighet att döma till ungdomstjänst i kombination med ungdomsvård, men det är en påföljd som fungerar mindre bra. En orsak kan vara att en ung person som behöver vård ofta har svårt att gå upp på morgonen eller att passa tider – precis det som ungdomstjänsten ställer stora krav på.

Ett positivt resultat av reformen är bland annat en minskning av antalet ungdomar som döms till dagsböter, vilket också var ett av målen, då böter saknar pedagogiska inslag.

– I socialtjänstens yttranden vid domar med ungdomsvård har man också blivit bättre på att ge information om vårdens längd och omfattning, även om det kan förbättras ytterligare, menade Jonas Öberg.

Jonas Öberg, Brå.

BRÅ:S BEDÖMNING

- Begreppet »särskilt vårdbehov« måste tydliggöras.
- Det behövs nationella riktlinjer för väntetider och avtjäningstakt för ungdomstjänst.
- Det finns svårigheter med att kombinera ungdomsvård med ungdomstjänst.
- Socialtjänstens yttranden kan få bättre kvalitet.

**PLENARFÖRELÄSNING:
DET LÖNAR SIG ATT FÖREBYGGA!**

Christina Kings,
biträdande projekt-
ledare, och Erik
Bolin, initiativtagare
till Akta huvudet.

Fuck våld!

Fuck våld är projektet Akta huvudets något kontroversiella slagord som också sammanfattar verksamheten – att minska och förebygga våld bland högstadiel elever, med metoder som involverar och engagerar ungdomarna.

Initiativtagaren och projektledaren för Akta huvudet heter Erik Bolin. Tillsammans med Christina Kings, biträdande projektledare, berättade han om hur de arbetar med upplevelsebaserat lärande och fördjupade samtal för att få skolungdomar att förstå våldets konsekvenser.

Grunden i verksamheten är en film om tre ungdomar i en våldsam situation och hur de hanterar det som händer. De vuxna är märkbart frånvarande, precis som fallet ofta är i verkligheten.

Varje gång Akta huvudet besöker en skola stannar medarbetarna i tre dagar. Besöket startar med filmvisning, innan unga samtalsledare diskuterar och reflekterar kring olika frågor tillsammans med ungdomarna, som oftast går i åttan, nian eller första året på gymnasiet.

Flera av samtalsledarna har varit med och arbetat aktivt med filmen, både bakom och framför kameran. De försöker belysa olika perspektiv och bjuder in personer som bidrar med sina erfarenheter: En sjuksköterska berättar om våldets fysiska konsekvenser, en före detta kriminell person från Unga Kris belyser förövarens perspektiv och hjärnskadade ungdomar berättar om sin vardag.

– Vi är medvetna om att det är en ganska våldsam film, och just därför lämnar vi aldrig ut den för visning utan att följa med och prata om den, berättade Erik Bolin. Men målet är att ruska om ungdomarna och få dem att fundera på hur de reagerar i vissa situationer.

– Samtalsledarna använder inga pekpinor och jobbar inte med rätt eller fel. I stället arbetar de med fördjupade samtal och reflektioner som förhoppningsvis

kan leda till attitydförändringar, fortsatte Christina Kings.

Samhället betalar dyrt för våldet

Projektet är finansierat i tre år av Allmänna arvsfonden medan hjärnskadeförbundet Hjärnkraft fungerar som projektägare. Tillsammans med nationalekonomerna Ingvar Nilsson och Anders Wadeskog har Hjärnskadeförbundet planerat för en socioekonomisk rapport om vad våldet kostar samhället, där den första delen, *Gatuvåldets ekonomi – individer och förlopp*, redan är klar. Den fokuserar på enskilda personer och våldsbrott samt samhällets kostnader för detta. Del två undersöker våldets effekter på samhällsnivå medan del tre ska titta på effekter av brottsförebyggande arbete.

– *Gatuvåldets ekonomi* utgår från olika scenarion, bland annat ett typiskt misshandelsfall med tre offer – två lindrigt skadade och ett svårt skadat. Runt dessa personer finns precis som i verkligheten förövare, vittnen och anhöriga som också påverkas av det som sker. Undersökningen visar att samhällets kostnader långsiktigt kan uppgå till 75 miljoner kronor för de inblandade i denna enda händelse! sade Christina Kings.

Då har Ingvar Nilsson och Anders Wadeskog räknat på bland annat kostnader för sjukvård, polisinsatser, psykologisk hjälp, nedsatt arbetsförmåga, fortsatt omvårdnad och produktionsbortfall. Bara för det enda offret som blir svårt skadat och invalidiserat uppgår kostnaderna under en livstid till 40–50 miljoner, där Försäkringskassan är den instans som belastas mest.

– Akta huvudet kostar 7–8 miljoner kronor per år. Om vi kan förhindra en enda allvarlig våldshändelse, så är projektet lönsamt! Vi besöker 26 skolor per år, och jag är helt övertygad om att vi har förebyggt flera fall av våld och misshandel, menade Christina Kings.

– Det är klart att det är svårt att mäta resultatet av det vi gör, eftersom mötena hela tiden ser olika ut beroende på ungdomarnas erfarenheter och förutsättningar. En del skolor har stora problem med våld medan andra klassrum knappt har kommit i kontakt med det över huvud taget. Men efter vårt besök gör vi alltid en utvärdering av elevernas upplevelser, sade Erik Bolin.

Han avslutade med att berätta att det hittills har varit helt gratis för skolorna att få besök av Akta huvudet, och ambitionen är att fortsätta så trots att den fortsatta finansieringen av projektet är oklar.

– Skolorna ska aldrig behöva betala för att arbeta brottsförebyggande!

LÄS MER

Akta huvudets webbplats:

www.aktahuvudet.se

Allmänna arvsfonden:

www.arvsfonden.se

Hjärnskadeförbundet Hjärnkraft och rapporten *Gatuvåldets ekonomi*:

www.hjarnkraft.nu

Trailer från filmen *Res dig inte!*:

<http://youtu.be/ZcxvBZHVPnc>

Sociala faktorer ligger bakom registrerad brottslighet

Skiljer sig brottsligheten åt mellan invandrare och svenskar?

Kriminologen Jerzy Sarnecki menar att socioekonomiska faktorer ligger bakom de skillnader som syns i statistiken.

Frågan om brottslighet bland invandrade respektive svenskfödda personer dyker upp i den allmänna debatten då och då. Sedan mitten av 1970-talet har det genomförts cirka 25 studier av invandrades brottslighet, som samtliga visar att invandrare är överrepresenterade i registrerad brottslighet om man tar hänsyn till deras andel av befolkningen. Överrepresentationen är någorlunda konstant, möjligen med en viss tendens till minskning under de senaste åren.

Professor Jerzy Sarnecki vid Stockholms universitet har tillsammans med sociologerna Martin Hällsten och Ryszard Szulkin genomfört ännu en studie. Den söker förklaringar till varför personer med utländskt ursprung registreras för brott oftare än andra och fokuserar på de socioekonomiska faktorerna som ligger bakom.

– Detta är ett politiskt infekterat ämne som kräver en rejäl genomgång, sade professor Jerzy Sarnecki på en av Råd för framtidens föreläsningar.

Studien omfattar alla som gick ut grundskolan i Storstockholm 1990–1995, cirka 100 000 individer. En uppföljning gjordes 2005 då personerna i studien

var från 26–31 år. Vissa resultat i studien överensstämmer med tidigare undersökningar och visar att svenskfödda personer vars båda föräldrar är födda i Sverige löper lägst risk att bli registrerade för brott. Störst risk löper utlandsfödda personer.

– Däremot visar resultaten av vår forskning, i motsats till tidigare svensk forskning på området, att huvuddelen av skillnaderna mellan invandrade och svenskfödda personer kan förklaras av socioekonomiska faktorer när det gäller risken att misstänkas och lagföras för brott, förklarar Jerzy Sarnecki.

Orättvisor och utsatthet ligger bakom

I undersökningen diskuteras ett antal tänkbara orsaker till varför invandrare är överrepresenterade i brottsstatistiken, till exempel

- *Strukturell diskriminering inom rättssystemet.* Personer med invandrarbakgrund anmäls, utreds, misstänks, lagförs och registreras således för brott oftare än svenskar som har begått likartade brott.
- *Socioekonomiska faktorer.* Omfattande forskning visar att fattiga och socialt utsatta människor oftare registreras för brott än andra. Är invandrare fattigare än svenskar och begår de därmed fler brott?
- *Kulturskillnader.* Vissa brott har koppling till kulturella faktorer. Dit hör till exempel så kallade hedersrelaterade brott.
- *Trauman.* Enligt vissa forskningsresultat påverkar utsatthet för krigsvåld och annat våld i barndomen individens framtida benägenhet att begå brott, främst våldsbrott.

Resultaten av Sarnecki, Hällsten och Szulkins undersökning visar alltså att det är socioekonomiska faktorer, såsom föräldrarnas utbildning, arbete, inkomster och

sociala status samt andra förhållanden inom familjen som har den största betydelsen för skillnader i registrerad brottslighet mellan invandrare och svenskar.

Även förhållanden inom bostadsområdet har en viss betydelse. Jämför man invandrare och svenskar som lever under likartade förhållanden försvinner cirka 70 procent av skillnaden i den registrerade brottsligheten.

Forskningen visar att kulturskillnader, diskriminering och trauman har mindre betydelse för risken att bli misstänkt för brott.

– Familjeförhållandena har stor betydelse, där finns huvudproblemet, menar Jerzy Sarnecki.

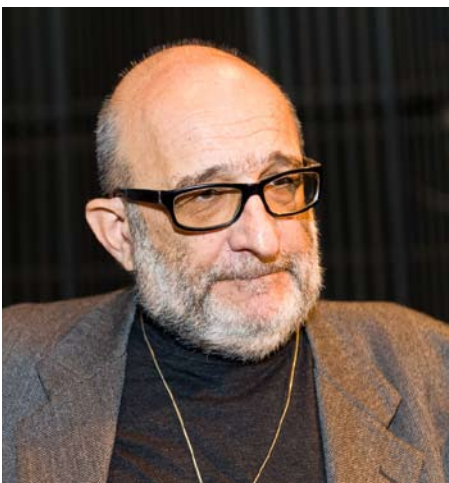
Invandrare – vad är det?

Rent vetenskapligt är forskning om skillnader mellan invandrare och svenskar inte särskilt meningsfull, enligt Jerzy Sarnecki. Forskare vill gärna studera grupper där det finns stor mellangrupsvariation, det vill säga stora skillnader mellan olika grupper, men liten variation inom varje grupp. Med olika nationaliteter är det precis tvärtom – här är det stor variation på individerna i varje grupp, men liten mellangrupsvariation. Ämnet är alltså politiskt intressant men svårt att forska på, menar Jerzy Sarnecki.

LÄS MER

Diskriminering i rättsprocessen (Brå-rapport 2008:4).

Martin Hällsten, Jerzy Sarnecki och Ryszard Szulkin (2011): *Crime as a Price of Inequality? The Delinquency Gap between Children of Immigrants and Children of Native Swedes.* Stockholms universitet.

Jerzy Sarnecki, Stockholms universitet.

Fokus på goda krafter motverkar bilbränder och klotter

Det finns många sätt att arbeta för att främja positiva idéer och samtidigt reagera mot destruktivitet. Ett av Råd för framtidens seminarier presenterade tre projekt som alla hittat fungerande metoder för att arbeta med ungdomar.

Från projekt till långsiktig stadsdelsutveckling

För bara ett par år sedan förknippades Gottsunda utanför Uppsala med upplopp och bilbränder. Nu har stadsdelen med gemensamma krafter lyckats vända den negativa trenden. Några av framgångsfaktorerna är samverkan, kraftfulla nätverk och snabba kontaktvägar.

– Hur kan man påverka bilden av en stadsdel? Jo, genom att tillämpa det salutogena synsättet! Det innebär att man lyfter fram och fokuserar på det positiva, det som går bra, menar Anders A Aronsson, ordförande i socialnämnden för barn och unga i Uppsala kommun.

Stadsdelen Gottsunda har genomgått en förvandling de senaste åren. Tidigare låg skolresultaten i botten och ohälsotalet var högre än genomsnittet. 2009 blev det dessutom en explosion i media då upplopp, bilbränder och allmän stökighet blev en önskad del av vardagen.

Genom samverkan mellan bland annat kommun, skola, polis och inte minst genom kulturella och ideella insatser, har man nu tillsammans lyckats lyfta området och vända den negativa bilden av Gottsunda till en mer positiv sådan. På köpet har

man fått invånarna att bli mer engagerade och stolta över sin stadsdel och Gottsundaskolan har fått 2011 års mångfaldspris Stafettpippen av Uppsala kommun.

En viktig framgångsfaktor är att inte göra ett tidsbegränsat projekt av ett samverkansarbete. Det måste integreras i den ordinarie verksamheten för att det ska ha någon effekt.

– Det gäller att tänka långsiktigt, säger Hilde Klasson, samordnare för stadsutveckling i Uppsala kommun. Att tänka 8–12 år framåt är en bra strategi. Alla som är med och samverkar måste också känna ansvar och bidra med sin del, från sin verksamhet.

Den gemensamma mötesplatsen Treklungen har engagerat många människor i olika åldrar. Där finns lekskola, mödravård, lärcentrum och många andra aktiviteter. Områdesgrupper har bildats och består av olika aktörer, bland annat polis, försäkringskassa, landsting och Studieförbundet. Olika aktörer har bidragit med ekonomiskt stöd, närpolisen i Uppsala har prioriterat Gottsunda och de boende i hyresbostäderna har tillsammans med lokala konstnärer gjort egna utsmyckningar utanför entréerna.

NYCKELORD FÖR LYCKAD SAMVERKAN

- uthållighet
- mångfald
- generositet
- metodiskt nätverksbyggande
- politisk förankring och stöd.

– Det viktiga är att stärka samverkan med organisationer, näringsliv och enskilda för att utveckla ett gemensamt ansvarstagande för social utveckling och förebyggande åtgärder, avslutar Anders A Aronsson.

Ung och trygg i Göteborg

Hur kan vi motverka att unga rekryteras till kriminella ungdomsgäng? Den frågan ställde sig politikerna i Göteborg för ett antal år sedan. Det ledde till ett framgångsrikt samverkansarbete mellan skola, socialtjänst, polis, utbildningsförvaltningen, åklagarmyndigheten och de kommunala bostadsbolagen.

För åtta år sedan märkte Göteborgspolisen att allt fler unga drogs in i kriminella gäng. Politikerna bestämde sig då för att satsa mer på att förhindra nyrekrytering och man startade ett samverkansarbete i alla 21 stadsdelar i Göteborg.

– En central styrgrupp bildades bestående av de högsta cheferna i de olika samverkande verksamheterna. Till denna startades också en kansli grupp med processledare, säger Anette Hillskär-Malmfors som är just processledare för IFO-frågorna (Individ- och familjeomsorg, som socialtjänsten kallas) i kansli gruppen.

– Det är viktigt att de som sitter med i styrgruppen har mandat att fatta beslut. Genom de politiska beslut som togs ska

Anders A Aronsson, ordförande i socialnämnden för barn och unga i Uppsala kommun.

Hilde Klasson, samordnare i Uppsala kommun.

pades möjligheter för oss i Göteborg att jobba med den här frågan. Det har varit ett stort förankringsarbete för att få alla 21 stadsdelar med på tåget, och 2010 skedde en förändring då Göteborg i stället delades in i 10 stadsdelar. Så nu gäller det att få med dem i den nya organisationen också.

Grundpelaren i ett av de metodarbeten som startades förkortas SSPF: Socialtjänst, Skola, Polis och Fritid. Varje stadsdel har en lokal styrgrupp och en operativ arbetsgrupp där representanter från SSPF ingår. Arbetsgruppen som består av enhetschefer från IFO, skola, fritid och polis har regelbundna möten med en fast dagordning.

Eftersom man arbetar mycket med individärenden har man löst sekretessfrågan genom att föräldrarna skriftligen samtycker till att släppa på sekretessen. Det gör att samarbetet flyter smidigare. Den koordinatör som är knuten till varje arbetsgrupp är en nyckelperson, eftersom han eller hon håller i många kontakter och dessutom har ansvar för att redovisa till den lokala styrgruppen.

– Det handlar mycket om att stärka för-

DE FEM S:EN

Even Magnussons framgångsfaktorer i samverkansarbetet:

- Skyndsamhet: Vänta inte för länge med insatser.
- Samverkan: Enligt kommunallagen och förvaltningslagen är vi skyldiga att samverka.
- Samsyn: Det gäller att få de olika parterna att ha samsyn i frågorna.
- Specialister: Man måste ha en särskild fallenhet för att jobba med ungdomar.
- Synliggöra: Vi måste synliggöra ungdomar som är på glid.

Sofia Lindström, doktorand vid Linköpings universitet.

Anette Hillskär-Malmfors, processledare för IFO-frågor i Göteborg.

äldrarna så att de kan ta tillbaka makten över sina barn, säger Even Magnusson, polis i Göteborg. Att ge föräldrarna stöd och hjälp, det arbetar vi mycket med i de olika grupperna. Vi ser att tillflödet av unga gärningsmän är mycket lågt, och jag vill gärna tro att SSPF har bidragit till det.

Kreativ frizon

– Vi vill att något ska göras – på riktigt.

Så svarade Göteborgs ungdomar när Röda Sten konsthall frågade vad de ville göra. Då startade man det konstpedagogiska projektet Ung & skapande, en frizon för kreativa ungdomar.

Initiativtagare och projektledare var Röda Sten, som stod för bland annat lokaler, material och den konstpedagogiska kompetensen. Syftet var att skapa dialog kring graffiti- och klotterfrågan i Göteborgs stad och projektet Ung & skapande drevs under starten tillsammans med den kommunala satsningen Ung Kultur 116.

Röda Sten driver fortfarande verksamheten, med fokus på att unga människor ska få utrymme för sitt eget skapande.

– En av de viktigaste sakerna för ungdomarna är att de inte behöver känna nå-

Daniel Andersson, tidigare projektledare för Ung Kultur 116.

Even Magnusson, polisen i Göteborg.

gon press att ha ett mål eller syfte med sin verksamhet. De vill verkligen att det ska vara en frizon, utan vuxenkontroll, säger Sofia Lindström, doktorand vid Linköpings universitet, som har utvärderat verksamheten.

Tanken med projektet var att ungdomarna skulle få vidga sina skapande verksamheter. En del av dem var graffitimålare men eftersom det var viktigt att ungdomarna själva fick styra innehållet ingick mycket annat i projektet, till exempel svetsning. Utvärderingen visade också att ungdomarna i stort lämnar »graffitiidentiteten« utanför verksamheten på Röda Sten.

Att vara graffitimålare är ingen tillhörighet i sig och det är ingen specifik grupp av människor. I konstprojektet vill man därför skapa ett sammanhang där ungdomarna kan utveckla sin identitet som skapande människor.

– Vi valde att jobba med ungdomar som individer, inte som grupp. Graffitikulturen har så många ingångar, därför går det inte att generalisera, säger Daniel Andersson, som arbetat med projektet. Det var känsligt vid starten av Ung & skapande-projektet. Det var nolltolerans mot klotter i Göteborgs stad och vi började jobba med kriminella ungdomar på ett annat sätt än tidigare. Men nu har det svängt lite, och det pågår en diskussion om lagliga väggar. Unga människor kommer alltid att tänja gränser och staden måste förhålla sig till det. Konstprojektet Ung & skapande blir därmed bärare av en helt ny process.

Sofia Lindström avslutar:

– Ett av de bästa betygen på att verksamheten har tagits emot väl fick vi under utvärderingen då en av ungdomarna sa »När man hade det djävligt tufft, då kunde man bara åka hit. Här kan man uttrycka sig själv. Här är vad jag gör, accepterat. Det kändes gött!«.

– Tack för två oerhört intressanta dagar!

Anders A Aronsson, ordförande i socialnämnden för barn och unga i Uppsala, avslutade konferensen med en snabbreprise innan han lämnade över till Brå, som lovade att fortsätta arbeta för att lokala brottsförebyggande aktörer ska få det stöd de behöver.

– Vi har bland annat sett att lokala samarbetsavtal mellan kommun och polis är ett viktigt instrument och att det sociala sammanhanget i bostadsområdet har stor betydelse för individers utvecklingsmöjligheter. Och vi får inte fastna i fasta ramar eller lådor utan måste vara medvetna om hur vi pratar om vissa saker, eftersom det också kommer att styra vilka lösningar vi hittar, sade Anders A Aronsson.

Han pekade också på betydelsen av att arbeta med de sociala aspekterna av hållbara städer och stadsdelar med hjälp av lokalt samarbete.

– Nyckelorden är uthållighet, mångfald, metodiskt nätverksbyggande och politisk förankring.

Ungdomar är en möjlighet

Lars Alexandersson, tidigare chef för Brås Enhet för lokalt brottsförebyggande arbete, fanns på plats trots att han är nybliven pensionär.

– När vi planerade Råd för framtiden i våras tyckte vi det var dags att flytta positionerna för ungdomar. Vi vill inte se dem som en brottskategori utan som en kreativ möjlighet att lösa några av samhällets problem.

Han menade att ett av de viktigaste råden för att förebygga brott är att satsa på välfärd för alla och undvika att människor hamnar i utanförskap.

– Vi måste också hitta fler kontakter mellan forskare och praktiker. Ställ krav på Brå och var tydliga med vad ni behöver, så att de kan leverera rätt saker i rätt tid!

Karin Svanberg, som har tagit över efter Lars Alexandersson, avslutade 2011 års Råd för framtiden med att tacka alla deltagare, polisen i Uppsala län och Uppsala kommun för årets konferens.

– Jag tar med mig två saker härifrån: Vi måste våga göra ungdomar delaktiga och släppa in dem i det brottsförebyggande arbetet, och vi måste se till att det blir utvärderingar gjorda för att veta vad som fungerar. Det tar jag ansvar för. Tack!

Anders A Aronsson demonstrerade hur vi behöver tänka utanför lådan.

Karin Svanberg, enhetschef på Brå.
Lars Alexandersson, fd enhetschef på Brå.

BOKBORD

På många föreläsningar och seminarier nämndes rapporter och forskningsresultat med ungdomar i fokus. Här är ett axplock ur Råd för framtidens bokbord.

Tonåringars benägenhet att anmäla brott och deras förtroende för rättsväsendet

När barn och unga blir utsatta för brott har vuxenvärlden ett stort ansvar att reagera och hjälpa till. Ett problem är dock att de allra flesta brott som unga utsätts för aldrig kommer till polisens kännedom. Vad kan det bero på? Rapport 2009:20.

Brott bland ungdomar i årskurs nio

Självdeklarationsundersökningar är en viktig källa till kunskap om ungdomsbrottslighetens omfattning, karaktär och utveckling. Vart tredje år genomför Brå en undersökning om niondeklassares erfarenheter av brott. Rapport 2010:6.

Samverkan i lokalt brottsförebyggande arbete

Brå:s handbok för praktisk samverkan i fem steg, med verktyg för hela samverkansprocessen och exempel på samverkan mellan polisen och kommunen på fyra platser i Sverige.

Ungdomsvård och ungdomstjänst

Brå har utvärderat 2007 års reform av påföljdssystemet för unga och hur lagändringarna har slagit igenom i praktiken. En rapport för dem inom rättsväsendet och socialtjänsten som möter unga som begår brott. Rapport 2011:10.

Utvärdering av Kronobergsmodellen

Polisen har utvecklat ett arbetsätt som kallas Kronobergsmodellen, en metod som syftar till att begränsa ungdomars alkoholdrickande i offentlig miljö. Brå har utvärderat arbetet. Rapport 2009:5.

Volontärer inom polisen

I Stockholms och Västmanlands län finns det sedan några år tillbaka volontärverksamheter inom polisen. Brå:s utvärdering ger en bild av verksamheterna och innehåller tips för de polismyndigheter som vill engagera egna volontärer. Rapport 2010:17.

Samtliga rapporter går att ladda ner eller beställa från Brå:s webbplats: www.bra.se

Diskriminering i rättsprocessen

Tidigare forskning visar att personer med utländsk bakgrund kan missgynnas i mötet med många olika samhällsinstitutioner. Brå har undersökt hur det ser ut inom det svenska rättsväsendet. Rapport 2008:4.

Crime as a Price of Inequality? The Delinquency Gap between Children of Immigrants and Children of Native Swedes

Martin Hällsten, Jerzy Sarnecki och Ryszard Szulkin har undersökt de socioekonomiska faktorer som kan ligga bakom skillnader i registrerad brottslighet. Stockholms universitet, 2011.

Gatuvåldets ekonomi: Individer och förlopp

Ingvar Nilsson och Anders Wadeskog har på uppdrag av hjärnskadeförbundet Hjärnkraft undersökt hur mycket våldsbrott kostar samhället. Rapporten går att ladda ner från Hjärnkrafts webbplats: www.hjarnkraft.nu

Råd för framtiden är en konferens som främst riktar sig till personer som arbetar lokalt med brottsförebyggande och trygghetsskapande frågor. Den anordnas årligen av Brottsförebyggande rådet i samarbete med en lokal aktör, denna gång Uppsala kommun. Förutom huvudtemat – förebyggande arbete riktat mot ungdomar – diskuterades också polisens brottsförebyggande arbete, samverkan mellan kommun och polis, socioekonomiska orsaker till brottslighet, alkohol och narkotika samt hur man bäst kan samordna arbetet mot brott.